

Büyük ÖgLe

Hediye Ekinçi

“Modern dünyamız baştanbaşa İskenderiye kültürünün ağına düşmüştür. Onun istediği, bilginin en yüksek güçleri ile donatılmış, bilimin hizmetinde çalışan ilk atası da Sokrates olan teorik insandır.”¹

Nietzsche doğallığını kaybetmiş bir kültürle hesaplaşmaktadır. Bu doğallık yitimi ise Sokrates sonrası filozofların güç istemine, içgüdülere karşı onu dizginleyecek aklı koymaları ile başlamıştır. Sokrates’in temsil ettiği İskenderiye kültürü; insan aklının ve bilimin sınırsız gücüne olan güvenin ama aynı zamanda insanın içgüdülerine olan güvensizliğin bir sonucudur.

Nietzsche çağının filozofu olarak, yaşamın her alanında ortaya çıkan çöküntüyü işaret eder. “Dinin suları kabarıyor ve arkalarında bataklıklar suyu durgun göller bırakıyor; milletler düşmanca birbirlerinden ayrılıyor, birbirini parçalamak istiyor. Bilim her ölçünün dışında ve en kör bir Laisser Faire anlayışından dağılıyor ve kendisine kesin bir şekilde inanılan her şeyi eritiyor. Kültürlü sınıflar ve devletler son derece hor görmeye değer bir sermaye birikimi ile mesafe kat ediyor”²

Modern insan çöküntüyü yaşar. O çileci rahiplerin oluşturduğu değerlere zincirlerle bağlı, duyguları ve içgüdüleri bastırılmış, alışkanlıkları etrafında dönen ve sürüden ayrı düşünüldüğünde varolan bir hiçe dönüşen teorik insandır.

Büyük olay yani ögLe vakti delinin feneri alıp, Tanrının öldüğünü ilan etmesi gerçekleşmiştir. Hastalıklı, orta dereceli hale getirilmiş Avrupa insanı yaşadığı boşluk nedeni ile değersizliği ve anlamsızlığı genelleştirmiştir. Tanrının ölümü ile insanoglu onun tahtına bir çok değeri yığmıştır. Kendine sığınacak duyüstü dünyadan olmayan Tanrılar bulmuştur. Bu yeni putları ise pasif nihilizme saplanmış insanın afyonlarıdır. Çöküntüyü yaşayan insanın karşısında iki yol vardır. Nietzsche işte tam da bu iki yol ayrımında durur ve yeni putlar dikmez, kavramsal mumyalar yapmaz, sadece bu yol ayrımında duran yaratıcı insana bu aktif nihilizm yoluna işaret eder. Aslında sorgulamayı yapmış insanı, aktif nihilizme tercih ettirecek şey, o insanın yaşamı değerlendirme gücü ve yapısıdır. İnsanın seçimini belirleyecek güç, boğazına yılan inerken onu ısırabilme gücüdür. Boğazına yılan inen yani, tehlikeli ve korkunç

1 Kuçuradi İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, Türk Felsefe Kurumu Yayını, Ankara s. 57.

2 Nietzsche, F. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Gündoğan Yayıncılık Ankara 2000. s. 151.

şeylerin saldırısına uğrayan insan, modern insandır. Yaşamın özündeki gücü elde etmek, ancak yaşamımıza asıl kasteden şeyi görüp, ısırtıp atabilmektir. Bu da en çok mevcut değerleri yeniden değerlendirebilmekle sağlanabilir.

Yaşama bu kasteden neydi? Doğamız elimizden alındıktan sonra karşılığında bize verilen idealler ve amaçlar mı bize savunmasız saldıran? Değerlerin kısmen de olsa kökenine inildiğinde güç isteminin Değerleri belirlediğini görürüz. Yaşam bir güç istemidir. Güç yönlüdür bu da egemenlik eğilimi anlamına gelir. Gücün merkezine geçmek için, öncelikle insanların korkularına bir yön vermek gerekir. Değerlerin ortaya çıkışı da işte korkulara yön vermek, böylelikle de gücün merkezine geçme istemi ile ortaya çıkar. “Niçin bunca acı soru çılgılığının cevabı yoktu? Acının kendisi değil de anlamsızlığı şimdiki dek insanlığın üzerine bir lanet olarak çökmüştür. Çileci ideal insana anlam sundu. İnsan istememeye karşı hiçliği istemeyi seçiyor.”³ İnsanın dünyadaki anlamsızlık belirsizlik sorularını çileci rahipler yorumlamışlardır belki de hedefin yönünü değiştirmişler. İnsanın doğası elinden alınarak bir mutluluk idealinin veya ahlak idealinin öznesi durumuna getirilmiştir. Boynumuza asılan levhalarda acıyı hak etmeseydik başımıza gelmezdi sözleri yazılıydı. Çileci rahiplerin vaat ettiği sürü içerisinde yaşam ise, güven ve huzur içinde olan bir yaşamdı. Ancak sürü içinde yaşam insanın içgüdülerinden, güç isteminden yani, yaşam köklerinden kopması anlamına gelir. “Tutkuların köküne saldırmak, yaşamın köküne saldırmaktır. Kilisenin pratiği yaşama düşmandır.” “Savaştan vazgeçildiğinde, büyük yaşamdan da vazgeçilmiş demektir.”⁴

Güç her şeyin kaynağı ise ve artma–azalma eğilimi taşıyorsa, kendi içinde anlam ve amaç taşır. İstenci yok sayarak güce engel olmak, bunu yapanı da yok eder. İşte çöküşte tam böyle bir temel içerir.

İnsan evcilleştirildikçe bir hiçe dönüşmüştür. Dışarıya yönelik vahşi içgüdülerini kendi içine yönlendirmiş ve böylelikle Nietzsche’ye göre insanın şifa bulamadığı en korkunç hastalığı başlamıştır. “Bu hastalık insanın, insana kendisine acı çektirmesi”dir. “Eski içgüdülere karşı bir savaş ilanidir” Bu savaş ilanı ile yaşam isteminden yani köklerinden kopuyor.

İnsanın istemesinin olmamasının anlamı ise, köle ahlakı ve onun moral değerleriydi. Nietzsche’ye göre insanlık tarihi boyunca iki tip ahlak gözümüze çarpar. Köle ahlakı bir yarar ahlakıdır. İyi ve kötü değerlendirmelerinde ölçüt tehlikeli veya yararlı olan olmayandır. Bireyden istenen öncelikle kendisini yenmesidir. Rahibin talep ettiği bireyden “ben, tin ve istencin” alınması anlamına gelir. Bu “üç içsel olgu” dolaylı olarak birbirini yok ederek insandan alınmıştır. Sürünün rahipleri insanı hasta ederek ve zayıflatarak insanı düzelttikleri onu toplum içinde bir varlık haline dönüştürerek, insana anlam sunduklarına inanıyorlardı. “Rahipçe bir yaşam biçiminde” zayıfın güçsüzlüğü, korkaklığı yüceltilir ve bunlar erdem olarak görülür. “Korkudan değil, hiçte korkudan değil! Tersine Tanrı onlara, gücü elde tutanlara boyun eğmelerini buyurduğu için”⁵

3 Nietzsche, F. *Putların Alacakaranlığı*, Tüm Zamanlar Yayıncılık-İstanbul 2000. s. 32.

4 Nietzsche, F. *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, Ankara 2000. s. 82.

5 Nietzsche, F. *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, Gündoğan Yayıncılık, Ankara 2000 s. 49.

Güç istemi kadar boyun eğmenin kendisi de içgüdüseldir. Köle insanı çobana boyun eğer çoban sürüsü üzerinde onu anlayabilecek hastalıklara sahiptir. Hasta doktor sürüsü üzerinde "hınç duygusu"nun yönünü değiştirir. Hastalığın kökenine saldırmak yerine acıya ve acının sahibine saldırır. Hasta doktorun olumladığı hastalıktır, zayıflıktır. Zayıflık sürü olmayı pekiştirir. Köle ahlakının ve değerlerinin yükselişi zayıfın intikamı manasına gelir. İnsan kendi eşitinden ve kendinden üstün olandan nefret eder. Tanrının yaşadığı dünyadaki değerlerde de, ölümünden sonraki değerlerde de hakim temanın zayıfın nefreti ve intikamı olduğunu görürüz.

İnsanın "Tanrının krallığına" sığınmasının diğer bir sebebini de başkalarına yönelmiş olan saldırganlığını bastırmasıyla, saldırganlığını din çerçevesi içinde kendine yönlendirmesinde buluruz. İnsan Tanrıya karşı içgüdülerinden dolayı günahkardır. Acıyı hak etmiştir, mutlu olmaya hakkı yoktur. Soylu rahipler geçmişte sorulmuş anlamsızlık sorularını, gerçek ve görünen ayrımı yaparak cevaplayabilmişlerdir. Hakikat Tanrıydı, ahlakın ödevlerin gerekliliklerin kaynağı burasıydı. Gücü, erki Tanrı adına koruyansa onun yeryüzündeki havarileriydi. "Tanrının ülkesinin başladığı yerde yaşamın sonu gelir."⁶ Gerçek ve görünen ayrımı ile başlayan yaşamın dolayısı ile insanın diriminin çöküşü; insanı en başından beri kaçınılmaz olan hiçliğe götürmüştür.

"Güç istemi varlığın ve erdemin özüdür." Sahip olduğumuz tüm değerler, amaçlar, yararlar güç istemi merkezli olarak oluşmuştur. Yaşamdaki savaş iyi ya da kötü değerlerin değil, zayıf ve güçlünün savaşıdır. Yaşayan beden gücü boyun eğdirmeyi ister. Bu istem doğru yanlış değerlerini aşar, yaşamın özü olduğu için gücü ister. "Nerede bir canlı buldumsa orada güç istemini buldum; Nerede uşaklık isteği buldumsa orada bey olma isteği buldum." Efendi ve köle arasındaki ilişkide güç istemi merkezli bir ilişkidir. Efendi güçlü olmayı sürdürmek ister. Yani istemeyi ister. Köle ise efendi olmayı dolayısı ile gücü ister. Ama kölenin bu güce erişmesi mümkün olmadığından ebedi bir hayata ihtiyacı vardır. Yani "Tanrının krallığında" köle efendi olacaktır.

Sömürü, boyun eğdirme ve güç biz modern insanlara ne kadar ilkel görünse de Nietzsche aslında insanlığı yaratan değerlerin bunlar olduğuna ve bu değerlere geri gidilmesinin gerekliliğine inanır. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi de bu açıdan görülmelidir. Soylu tip kendi kendisi olandır, değerleri yaratandır. Sadece eşitleri ile anlaşır, zayıf insan karşısında vericidir. Ancak bu acıdığından değil, güç fazlalığından kaynaklanır. "İyinin ve kötünün ötesinde" davranır. Çünkü iyi ve kötü bir değer ölçütüdür, bir yorumlamadır. Kendi başına iyi olan yoktur, Sürü için iyi ve kötü olan vardır. Değerleri küçük görür ve sürekli yeni değerler yaratır. "Bizim dışımızda, önceden verilmiş hazır dünya yoktur sayısız anlamlar vardır yalnızca"⁷ "Olgular yoktur yorumlar vardır."⁸

Tanrının ölümü insanın en büyük günahından kurtuluşu, suçsuzluğunu ilan edişi anlamına da gelir. İnsanın bu masumiyetle artık kendini tanıma ve yeni değerlere koyma zamanı gelmiştir. İnsan üstün-insan arasında köprü olmak istencini yeniden

6 Nietzsche, F. *Putların Alaca Karanlığı*, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul 2000 s. 34.

7 Nietzsche, F. *Güç İstemi*, s. 481.

8 Nietzsche, F. *Putların Alacakaranlığı*, Bölüm 3.

bulmak yerine, dirimini kaybetmiş dünyada, Tanrının tahtına yeni putlar dikmiştir. İşte burada üstün-insana verilen değerlerin nedeni ortaya çıkar. Ama üstün insana geçmeden çağımızın “Avrupa Budacılığına” da değinmek istiyorum. Nietzsche’ye göre bilime ve onu kesinleştirmeye verdiğimiz önem, bizim köle ahlakında kalma metafizik arayışımızdan kaynaklanır. Bilim ve “çileci ideal” savaşımlar. İkisi de birbirine karşı bir galibiyet elde etmezler. Çünkü ikisi de aynı ihtiyaçtan doğmuş ve “yaşamın belli biçimde yoksullaştırılması ikisinde de bir ön koşuldur.”⁹ Bilim hakikat yalanını kutsallaştırarak, cansız, yaşamdan olmayan değerler levhasını başımıza asar. Böylece biliminde sağladığı zeminle aşılabilen çöküş, Nietzsche’nin sözleri ile “insanın en tehlikeli yanlış anlamasına”¹⁰ yani çöküşün bir bolluk belirtisi olarak algılanmasına neden olmuştur. Moderniz çünkü bilimseliz kuruntularımızın, aslında çöküşü aşamadığını aksine çileci ideale müttefik olduğunu görüyoruz. Bilim artık içine girdiğimiz mimarisi değişmiş kilisedir. Gerçek diye sığındığımız duvarların arasında gezeriz. Burada sıradan insanın küçük huzur ve güven isteğini buluruz. Tanrıyı öldürmüş ve böylelikle de en büyük günahından kurtulmuş insanın; yazgısını yine sinek kovma eğilimine döndürdüğünü görürüz. Gerçek yıkılındır. Yıkılacak gerçek duvarları arasında gezen insan, bir gün duvarların altında kalacağını bilmektedir. İşte Tanrıya alternatif çözümlerden olan “Avrupa Budacılığı” artık sahnededir.

Hıristiyan anlayışının devamı olarak ortaya çıkan demokrasi ve kısmen sosyalizm arayışlarını Nietzsche “bir gün korkulacak bir şey kalmamasını istiyorum” talepleri olarak değerlendirir. Ortalama duruma getirilmiş Avrupa insanı Tanrı önündeki eşitlik konumunu Tanrıyı yitirdikten sonrada korumak ister. Kaybettiği duyular üstü dünyayı, yaşadığı hayata taşımak gibi metafizik ütopyalara sürüklenir. Dünya yaratıcısını kaybettikten sonra yaratıcılık özelliğini, insanın miras alamamasının sebebi eşit olma talebidir. Yaratamaz çünkü farklı değildir, diğerleri gibidir. Güvendedir, herkesle eşit haklara sahiptir. Ama mutlu değildir, onu kendisi haline getirecek, güç isteminin farkında değildir. İstemini belirleyen moda olandır. “Ödev insanıyız zincirlerimiz içerisinde dans ediyoruz.”¹¹ Oysa farklılığa, sömürüye, güce karşı çıkış, hayata karşı çıkış anlamındadır.

Nietzsche nihilizm duvarları arasında gezen Avrupa insanına mitin, trajedinin Grek kültürünü canlandırması gibi bir öneri sunar. Bahsettiği “Gelecek Mithosu” bengi dönüş öğretisidir. Nihilizm ile mücadele bayrağı işte bu öğreti ile yükselir. “İnsanın en amansız, ama en zorunlu savaşları bir kez ardında bırakıp, acı çekmeksizin unuttuğu an yaşama evet deyişin en yüksek sanatı tragedya yeni baştan doğacaktır.”¹²

Nietzsche’nin son metafizikçi olarak değerlendirilmesinde, bu öğretinin temellerinin metafizik ilkelere dayandırılmış olmasının payı büyüktür. Zaman sınırsız, sonsuz; güç ise sonlu yani sınırlıdır. “Sonsuza dek geriye uzanabilen zaman, sonsuza dek ileriye uzanır.”¹³ Güç kendini tekrarlarken zamanı da tekrarlayacaktır. Bu ilke canlı bir ilkedir. Devamlı her şey yok olup yeniden doğacaktır. “Yok ediliş

9 Nietzsche, F. *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, Gündoğan Yayıncılık Ankara 2000 s. 143.

10 Kollssowksi, Pierre. *Nietzsche ve Kısır Döngü*, Kabcacı Yayıncılık İstanbul 1999 s. 151.

11 Nietzsche, F. *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Gündoğan Yayıncılık Ankara 1997 s. 99.

12 Nietzsche, F. *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Gündoğan Yayıncılık Ankara 1997 s. 130.

13 Nietzsche, F. *Ecco Home*, YKY, İstanbul 2001 s. 54.

olumlanacaktır.”¹⁴ Bu ögöreti cesur ve bu anı değerlendiren bir ögöretidir. Vaat edilen bir dini ideal gibi ölümsüzlük, sonsuzluk değildir. Amaç insanın kendi belirlediği yaşamını ölümsüz kılmaktır. Varoluş çemberi sonsuz döner. İçinde bulunduğumuz an defalarca yaşanmıştır. Seçtiğimiz yaşamı defalarca yaşayacağız ve bu seçtiğimiz yaşamı defalarca isteyebilecek şekilde yaşamamız gerekir. Vasatlaştırma eğilimi gösteren idealler hayatı ve onun kaynağı olan güç istemini yadsıyarak “varoluş çemberini” görmezlikten gelmişler veya işkence haline getirmişlerdir. Oysa “hayata evet” diyerek tercih edilerek kazanılmış bir yaşam, yeniden istenecek bir yaşamdır. Böyle bir yaşamı istemek “amorfoti” kader sevgisidir. İstenecek bir yaşamı seçme ve onu sevmek. “İnsan ozan ve bilmece çözen ve rastlantı kurtaran da olmasaydı, insan olmaya nasıl katlanırdım! Geçmiş kurtarmak ve *her böyle idi’yi böyle istedim’e* çevirmek, kurtarma diye buna derim ben!”¹⁵

Seçim yapabilmek özgürleşmektir. Özgürlüğe ise yaratıcı insan sahip olacak. Yaratıcı insan değerler sistemine “kutsal bir hayır” diyecektir. Bu hayır deyişle hiççilik bilindiği boşluk, yokluk anlamlarında sıyrılıp değerleri yıkma ve yeni değerler koyma yoluna girecektir. Dionysoscü bir coşkuyla hayatı olumlamak bu yok oluş ve yeniden doğuşu istemektir. Gerçeği belirleyen insandır. Gerçek değişebilen yorumlar ve değerlendirmelerdir. “Hakikatin olmadığı, yalnızca oluşun egemen olduğu dünyada insan kendini yaratmak zorundadır. Dünya insanla kendini yaratacaktır. Yoksa dünya bir enerji canavarıdır.”¹⁶ Değerlerin merkezleri boşaldıktan sonra gücün merkezine insan oturacaktır. Ve bu merkezden değerleri bir sanatçı gibi oluşturacaktır. Ama buradaki sanat gerçeği hafifleten, acıyı avutan bir sanat değil, insanın gücünü ve farklı oluşunu kendi kendisine kanıtlayan bir sanat anlayışıdır. Sanat bireysel anlamda sanatçıyı “varoluş çemberinde mutlu ederken ve sıradanlıktan kurtarıırken, trajik insan içinde değerlere “hayır” yeni değerlere ise “evet” deyişinin destekçisi olacaktır. Trajik insan “yıldırımın gelişini haber veren şimşek” olmak durumundadır. Büyük ögöle yıldırımın düştüğü andır. İnsanın özüne ait olan tüm içgüdülerin tarih öncesindeki gibi efendi olduğu zamandır. İnsan bu ana kadar yıldırımın düşeceği yüksekliğe erişmelidir. Şimşegin duyulduğu her yerde yaratıcı insan kendi kendisini yaratmalıdır.

14 Yalom, Irvin. *Nietzsche Ağladığında*, Ayrıntı, İstanbul 2001.

15 Nietzsche, F. *Ecco Home*, YKY, İstanbul 2001 s. 54.

16 Nietzsche, F. *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Asa Kitabevi, Bursa 2000 s. 151.